
De overgang van school naar werk: EAK-module 2000 versus Sonar-data

Sinds kort zijn er twee nieuwe gegevensbanken beschikbaar die specifiek focussen op de overgang van school naar werk én die pogen een zicht te krijgen op de differentiële overgangspatronen van alle jongeren in een bepaalde leeftijdscohort. Men mag derhalve verwachten dat deze nieuwe bronnen een aantal beperkingen in het onderzoek naar de overgang school-werk kunnen wegwerken. Het eerste bestand is gebaseerd op de ad-hoc module over de overgang van school naar werk die op initiatief van Eurostat in het tweede kwartaal van 2000 aan de EAK werd toegevoegd. Het tweede bestand is de gegevensbank die opgebouwd wordt in het raam van het zogeheten Sonar¹-onderzoek.

Tot voor kort beschikte men in Vlaanderen en België voor de studie van de overgang van school naar werk over relatief weinig gegevens. Enkel de *administratieve bestanden* met gegevens over de werkzoekende schoolverlaters, verzameld door de VDAB en Forem, en de *gegevens van de EAK*² van het NIS laten toe om intredegedrag voor meerdere cohortes te bekijken. Bovendien kennen beide bronnen belangrijke *beperkingen*. De administratieve bestanden registreren enkel wie zich als werkzoekende inschrijft en bevatten niets over de jongeren die de overgang van school naar werk rechtstreeks maken. Op basis van de EAK beschikt men weliswaar over een beperkt aantal retrospectieve vragen die toelaten om de groep van recente intreders apart of in onderscheid van de totale populatie te analyseren, maar deze enquête geeft geen informatie over het intredeproces zelf.

Daarnaast kunnen onderzoekers en beleidsmakers uiteraard beroep doen op informatie verzameld in het raam van *panels* zoals de PSBH³ (UIA&Ulg) of het SEP⁴ (CSB-Ufsia). Het voordeel hiervan is dat men over een breed spectrum van variabelen longitudinale informatie krijgt voor een bepaalde cohort. Daarom laten deze bronnen wel degelijk toe om iets te zeggen over hoe de overgang van school naar werk verloopt en waarom scholing van invloed is op de intrede op de arbeidsmarkt (en de verdere arbeidsloopbaan). Daartegenover staat dat deze onderzoeken zijn opgezet met een andere focus. Niet alleen blijft het *aantal relevante respondenten ui-*

termate klein, bovendien is de verzamelde informatie *niet altijd specifiek genoeg*.

Kortom, geen van deze bronnen voldoet écht. In dit artikel leggen we uit wat de EAK-module en het Sonar-onderzoeksprogramma aan onderzoekers en beleidsmakers te bieden hebben. We bespreken beide nieuwe bronnen, bekijken op welke cruciale punten ze verschillen en leggen uit waarom ze ook onderling complementair zijn.

De ad hoc EAK Module

Op initiatief van Eurostat werd in het tweede kwartaal van 2000 in een groot aantal landen (waaronder België) een *aparte module toegevoegd aan de Enquête naar de Arbeidskrachten*.⁵ Deze module

beoogde om naast de gegevens die elk jaar in de enquête opgevraagd worden, bijkomende informatie te verkrijgen over een aantal variabelen die specifiek betrekking hebben op de overgang van school naar werk. Naast de door Eurostat opgelegde vragen, werd na overleg met experts in de materie nog een aantal extra vragen toegevoegd in de Belgische module. Uiteindelijk werden 15 bijkomende vragen gelinkt aan de individuele vragenlijst van de EAK. Naast een aantal algemene inlichtingen (datum van het verlaten van het onderwijs, niveau van diploma, studierichting) wordt er informatie opgevraagd over de eerste belangrijke baan (dit is een baan met een duur van minstens 6 maanden en minstens halftijds). Aan de personen die ooit al een belangrijke baan gehad hadden, vraagt men of ze tussen het tijdstip van het verlaten van het onderwijs en hun eerste belangrijke baan al één of meerdere banen hadden (of niet). Daarnaast wordt gevraagd naar de arbeidssituatie 12 maanden na het verlaten van het onderwijs (heeft men een betrekking, is men werkloos, heeft men een opleiding hervat...). De EAK-module peilt verder naar de duur van de zoektocht naar een baan na het verlaten van het onderwijs. Tenslotte wordt geïnformeerd naar de sociale achtergrond (opleidingsniveau van de ouders).

Deze module werd afgenomen bij respondenten in de leeftijdsgroep 15-34 jaar, die het onderwijs voor het eerst tussen 1990 en 2000 verlaten hebben. In tegenstelling tot de werkwijze gebruikt bij de andere EAK-vragen, worden proxy-antwoorden (antwoorden gegeven door een ander lid van het huishouden) uitgesloten. De uiteindelijk bekomen subgroep omvatte in totaal 2 930 respondenten voor gans België (waarvan 1 439 in Vlaanderen). De antwoorden werden geëxtrapoléerd naar de geschatte bevolking van 1 185 597 personen tussen 15 en 34 jaar die het onderwijs tussen 1990 en 2000 verlaten hebben.

De gegevens uit de EAK-module bieden *twee belangrijke voordelen*. In de eerste plaats kan men ze linken aan de antwoorden op de hoofdvragenlijst van de EAK. Hierdoor wordt een schat aan informatie beschikbaar, die bovendien internationaal vergelijkbaar is. In de tweede plaats gaat het om gegevens van respondenten die zowel verschillen van leeftijd als van jaar waarin ze het onderwijs hebben verlaten. Men kan bijgevolg niet enkel ge-

gegevens vergelijken voor schoolverlaters van het jaar 1990 met verschillende diploma's maar ook deze vergelijken met gegevens voor schoolverlaters van het jaar 1999.

Het belangrijkste *nadeel* van dit gegevensbestand is dat ondanks het groot aantal respondenten de steekproefgrootte per cohorte toch relatief klein blijft, wat de statistische betrouwbaarheid van de analyses uiteraard beperkt. Een ander nadeel is dat er weinig informatie is over het pad dat de respondenten bij hun overgang van school naar werk volgen.

Het Sonar-onderzoeksprogramma

Op initiatief van het Departement Onderwijs en gefinancierd binnen het Programma Beleidsgericht Onderzoek werd in 1997 door de interuniversitaire en interdisciplinaire onderzoeksgroep SONAR een aanvang gemaakt met de uitbouw van een gegevensbank die een gedetailleerde studie moet toelaten van de (verschillende) manier(en) waarop jongeren de overgang van school naar werk maken.

Twee belangrijke objectieven staan voorop bij de uitbouw van deze gegevensbank. Ten eerste moet ze toelaten om te bestuderen in welke mate en hoe deze overgangspatronen over de tijd wijzigen (bijvoorbeeld onder invloed van beleidsingrepen, institutionele hervormingen of de economische conjunctuur). Ten tweede moet ze toelaten om de resultaten inzake arbeidsmarktintrede niet enkel kort na schoolverlaten te evalueren, maar ook om de effecten op de latere arbeidsloopbaan te bekijken. Het eerste objectief vereist dat vergelijkbare gegevens verzameld worden voor verschillende cohortes van schoolverlaters of arbeidsmarktintreders. Het tweede objectief vereist dat elke cohorte over een langere tijd wordt gevolgd.

Als eerste stap in de opbouw van de gegevensbank werd in het *najaar van 1999* een survey uitgevoerd bij een aselechte steekproef van 3 000 23-jarige Vlaamse jongeren, geboren in het jaar 1976. In het *najaar 2001* werd opnieuw een survey uitgevoerd met een analoge vragenlijst bij een gelijkaardige steekproef van Vlaamse jongeren, geboren in het jaar 1978. Deze eerste fase van het Sonar-programma wordt afgesloten in het *najaar 2002* met de herbevraging van de geboortecohorte 1976 op

de leeftijd van 26 jaar. Na een grondige evaluatie van deze eerste fase zal in de periode 2003-2006 een analoog programma van onderzoek worden afgewerkt in het raam van het Steunpunt Loopbanen in het Onderwijs en de Overgang naar de Arbeidsmarkt.

Een *voordeel* van deze procedure, waarbij gelijkaardige cohortes op verschillende tijdstippen in hun loopbaan worden gevolgd, is dubbel. Het laat toe om zogeheten *synthetische intred cohorts samen te stellen* (en maakt mogelijk om zaken te analyseren zoals de competitie tussen jongeren met diploma's van een verschillend niveau die in hetzelfde jaar op de arbeidsmarkt komen) en het laat ook toe om de *verschillende cohortes te poolen* (en maakt dus ook mogelijk om analyses uit te voeren voor sub-groepen, die zelfs bij een steekproef van deze omvang erg klein blijven).

Wat de verzamelde gegevens betreft, besteedt de Sonar-vragenlijst uiteraard grote aandacht aan de *kenmerken van de eerste job* waarin een jongere na zijn of haar schooltijd terecht komt, evenals aan de kenmerken van de job waarin hij of zij werkt op het ogenblik van de enquête. Daarnaast bevat de vragenlijst een uitgebreide batterij vragen over zoekgedrag, opleidingen tijdens de arbeidsloopbaan, sociale achtergrond en houdingen ten aanzien van arbeid. Maar essentieel onderscheidt de Sonar-vragenlijst zich van andere (Vlaamse) enquêtes door een gedetailleerde registratie van de dynamiek van het intredeproces op basis van een *kalender*, die per maand een aantal kenmerken van de onderwijs- en/of arbeidsmarktsituatie van elke jongere vastlegt. Dit maakt het mogelijk om de levensloopbaan van elke ondervraagde jongere op basis van deze gegevens op te delen in deelperiodes, waarvan we bovendien niet alleen een aantal kenmerken (zoals onderwijsniveau en richting, reden van eventuele inactiviteit, arbeidsstatuut, voltijds of deeltijds werken, vast contract of contract van beperkte duur) maar ook de duurtijd kennen.

EAK-module versus Sonar-onderzoek... of allebei?

De gegevens van de ad-hoc EAK-module, evenals deze van het Sonar-onderzoeksprogramma vermij-

den, zoals gezegd, een aantal van de beperkingen van de andere bronnen. Beschikken over beide gegevensbestanden heeft evenwel nog een bijkomend voordeel. Ondanks – en in bepaalde aspecten zelfs dank zij – een aantal belangrijke verschillen in werkwijze en gehanteerde variabelen zijn *beide bestanden in grote mate complementair*.

Deze complementariteit is het gemakkelijkst te illustreren *op het vlak van de bevroegde respondenten*. Sonar beperkt zich tot geboortecohortes, die telkens op verschillende leeftijden – 23 jaar en 26 jaar – worden bevroegd. De EAK-module verschaft informatie over respondenten met een bredere waaier van leeftijden (tussen 15 en 34 jaar). De keerzijde van de medaille is dat de steekproef van Sonar per geboortecohorte veel groter is dan de overeenkomstige leeftijdscategorie in de EAK. Voor het geboortjaar 1976 staan er derhalve tegenover de 3 000 Vlaamse jongeren uit het Sonar-onderzoek van 1999 slechts 272 Belgische respondenten in de EAK-module.

Tabellen 1 en 2 illustreren deze complementariteit op het vlak van de onderzoekspopulatie. Tabel 1 geeft een overzicht van de verdeling naar geboortjaar en naar jaar van verlaten van het onderwijs voor de respondenten in de EAK-steekproef. Tabel 2 geeft een overzicht van het jaar waarin de Sonar-respondenten het onderwijs hebben verlaten.

Maar de complementariteit situeert zich ook *op het vlak van de bevroegde variabelen*. Waar de EAK-module een eerder beperkte informatieset voor verschillende leeftijdscohortes brengt én deze kan koppelen aan de gegevens uit de algemene EAK, kan Sonar een gedetailleerd informatiepakket leveren voor één bepaalde leeftijdscohorte, namelijk de 23-jarigen. Daarnaast is er het detail waarmee men het tijdspad van de overgangperiode registreert. Het Sonar-onderzoek bevroegt de dynamiek van het intredeproces op basis van een gedetailleerde bevraging per maand. In de EAK-module blijft de informatie over het verloop van intrede beperkt.

Intelligent en inventief gebruik van beide gegevensbestanden moet derhalve kunnen resulteren in analyses waarbij de meer gedetailleerde informatie over een bepaalde cohorte (uit de Sonar-databank) meer reliëf krijgt tegen een achtergrond van infor-

Tabel 1.

Verdeling naar geboortjaar en naar jaar van verlaten onderwijs voor respondenten.

Jaar van verlaten onderwijs	Geboortjaar van de respondent																										Tot.
	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	Tot.						
1990	7	15	28	35	37	42	56	61	11	5	6	1		3													307
1991	6	13	21	31	36	30	28	48	55	7	7	1	2		1												286
1992	3	6	17	10	31	28	19	27	50	55	7	9	3	1		2	2										270
1993	1	3	1	15	22	33	33	33	37	45	42	4	4	1	1	1	2										278
1994		2	5	11	9	14	31	31	45	34	34	52	7	2	1												278
1995		3	1	5	6	14	21	31	39	32	36	34	44	3	8	6											283
1996	2	2	1	6	4	5	21	24	30	34	27	41	40	30	7	4	1										279
1997			1	4	3	1	5	11	28	45	41	48	30	28	36	7											288
1998			1	1	3	1	5	13	9	23	34	44	45	25	38	23	3	1								1	270
1999	1	1			3	3	2	5	10	12	37	38	56	46	43	46	43	8	1								355
2000						1		1	1	1	3		5	3	4	8	5	4									36
Tot.	20	45	76	118	154	172	221	285	315	293	274	272	236	142	138	98	56	13	1	1	1	1	1	1	1	1	2930

Bron: EAK

Tabel 2.

Aantal respondenten naar jaar van verlaten van het onderwijssysteem voor de geboortejaren 1976 en 1978.

	SONAR 1976 (bevraging 1999)	EAK 1976 (bevraging 2000)	SONAR 1978* (bevraging 2001)	EAK 1978 (bevraging 2000)
1990	9	1	1	3
1991	47	1	1	
1992	61	9	4	1
1993	53	4	49	1
1994	313	52	53	2
1995	410	34	52	3
1996	328	41	276	30
1997	442	48	386	28
1998	491	44	301	25
1999	388	38	351	46
2000	7**		399	3
2001			355	
2002			1	
Totaal	2 549	272	2 229	142

* De gegevens voor de geboortecohorte 1978 uit het Sonar-onderzoek zijn gebaseerd op een voorlopige versie van de dataset en zijn bijgevolg nog voor correcties vatbaar.

** De laatste SONAR-bevragingen uit de ronde 99 werden reeds in 2000 gehouden, wat verklaart dat ook het jaar 2000 al wordt aangehaald als jaar van verlaten van het onderwijs (analoog voor bevragingsronde 2001).

Bron: Sonar en EAK.

matie voor een bredere waaier van leeftijdsgroepen (uit de EAK-module).

Natuurlijk zal men er bij complementair gebruik van deze beide bestanden mee moeten rekenen dat de verschillen in aanpak ook belangrijke verschillen meebrengen in de definities van belangrijke variabelen. Zo moet een eerste belangrijke baan in de EAK-survey minstens halftijds zijn en een minimumduur kennen van zes maanden. In de Sonar-enquête daarentegen kan een (halftijdse) baan met een duur van één maand al als eerste job geteld worden.

Besluit

Voorgaande bespreking geeft aan dat de EAK-module en het Sonar-onderzoek niet enkel een aantal belangrijke beperkingen van de bestaande bestan-

den vermijden, maar dat ze bovendien onderling complementair zijn en samen met de reeds beschikbare informatie uit de administratieve bestanden over werkzoekende schoolverlaters een degelijke basis kunnen vormen voor het onderzoek naar de transitie van school naar werk.

Samen bieden ze een rijk en gediversifieerd materiaal dat toelaat om vergelijkingen te maken over de tijd, om tijdreeksen te construeren, om indicatoren op te stellen en dergelijke meer. Om dit op een volwaardige manier te kunnen doen, is het evenwel van groot belang dat men bij de verzameling van de gegevens regelmaat en inhoudelijke continuïteit betracht. Welke de optimale frequentie is om deze gegevens te verzamelen blijft een open vraag, die gezien de grote kost van deze enquêtes zeker met het nodige pragmatisme moet worden benaderd. Aangezien de voortzetting van het Sonar-programma gegarandeerd is tot 2006 en vermits de EAK-

module in datzelfde jaar voor het eerst zal herhaald worden, lijkt alleszins op de korte termijn enig optimisme gewettigd.

Anja Termote

NIS

Walter Van Trier

coördinator Sonar-onderzoeksgroep

Noten

1. Studiegroep 'Van Onderwijs Naar Arbeidsmarkt'.
2. Enquête naar de Arbeidskrachten.
3. Panel Studie van Belgische Huishoudens.
4. Sociaal Economisch Panel.
5. Zie ook het artikel van Cristina Iannelli over deze module.